

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ В СИСТЕМІ ОЦІНЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО РИЗИКУ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Коваленко В.В., доктор економічних наук, доцент, професор, професор кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: kovalenko-6868@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-2783-186X

Сгорова А.С. студентка факультету фінансів та банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: anastasiia.eee@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0030-8307>

***Анотація.** Мета дослідження полягає в узагальненні ключових положень та практик міжнародних стандартів, аналізі застосування країнами ризик-орієнтованого підходу у забезпеченні протидії ВК/ФТ, систематизації положень управління ризиками ВК/ФТРЗ у зарубіжній практиці та їх введені у вітчизняну банківську практику. У процесі дослідження використано як загальнонаукові, так і специфічні методи: структурно-логічний аналіз – для побудови логіки та структури дослідження; еволюційний – для дослідження підходів щодо оцінювання ризиків легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму. Для мінімізації загроз ВК/ФТРЗ з боку фінансової системи узагальнено міжнародний досвід застосування ризик-орієнтованого підходу у банківському секторі. Практична значимість даної роботи полягає в удосконаленні наявних підходів щодо систематизації ризиків легалізації відмивання доходів отриманих злочинним шляхом.*

***Ключові слова:** банк, ризик, ризик-орієнтований підхід, легалізація доходів отриманих злочинним шляхом.*

IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN THE BANKING RISK ASSESSMENT SYSTEM OF ILLEGAL INCOMES LEGALIZATION

Kovalenko Victoria, D.Sc. (Economics), Professor, Professor, Department of Banking, Odessa National University of Economics, Ukraine
e-mail: kovalenko-6868@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-2783-186X

Yehorova Anastasiia, Student of the Faculty of Finance and Banking, Odessa National Economic University, Odessa, Ukraine
e-mail: anastasiia.eee@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0030-8307>

***Abstract.** The aim of the paper is to summarize key provisions and practices of international standards, analyze the application of risk-based approach in ML/CFT, systematization of risk management provisions ML/CFT/WMD in foreign practice and their introduction into domestic banking practice. In the process of research both general scientific and specific methods were used: logical structure analysis - to build the logic and structure of the study; evolutionary - to study approaches to assessing the risks of money laundering and terrorist financing. Results of the article. To minimize the threats of ML/CFT/WMD from the financial system is summarized the international experience of applying a risk-based approach in the banking sector. It is proved that such risks as the risks of legalization (laundering) of the proceeds of crime are related to other typical banking risks, but are more mediate, and therefore affect their implementation. The scientific novelty is the detailing of the risk assessment tool and the systematic and organized process with the participation of stakeholders public and private sector in the field of combating money laundering. The practical significance of this study is to improve existing approaches of systematize the risks of legalization of money laundering. Among the key accents for improvement for domestic banks in this matter are the following areas: risk assessment should be adapted to the activities of a particular banking institution; ensuring individual risk assessment for all clients (low, medium, high); adaptation of CDD measures and monitoring system based on the collected information and identified risks (both the bank and the client); the monitoring system should be adapted to the bank's business and risks, which contributes to more accurate reporting to the financial intelligence department.*

***Key words:** bank, risk, risk-based approach, money laundering.*

JEL Classification: G 210.

Постановка проблеми. В останні роки спостерігається тенденція щодо одночасного підвищення вимог у аспектах резервного капіталу, боротьби з відмиванням грошей та

фінансування тероризму, що призвело до помітного збільшення витрат і складності для банків у всьому світі.

Попри те, що багато з цих регуляторних змін підвищили стійкість фінансової системи та допомогли боротися з фінансовою злочинністю, вони також посилили тиск на кореспондентські банківські відносини та транскордонні фінансові мережі.

Зіткнувшись з наказами про виправні дії, угоди штрафні санкції, виданими регуляторами, банки-кореспонденти відреагували, обмеживши свою діяльність ринками з більш прийнятними регуляторними ризиками та економічною винагородою. При цьому питання впровадження вимог та методів боротьби з легалізацією доходів отриманих злочинним шляхом залишається далеким від світових реалій.

Зазначимо, що понад 25 % із 300 банків у 90 країнах світу, що розвиваються, повідомили про втрати відносин з банками-кореспондентами [1]. Більше 70 % банків, охоплених ІФС дослідженням, повідомили, що вони стикаються з екзогенними проблемами – насамперед кореспондентськими, і пов'язані з цим проблеми щодо дотримання вимог, які торкнулися кожного досліджуваного ринку, незалежно від розміру чи ризику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій останніх років. Теоретичним та практичним аспектам фінансового моніторингу та впровадження механізмів протидії ВК/ФТРЗ приділено увагу як сучасними вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками. Так, у наукових працях О. Бисаги [2], Тильчик О. [3], О. Беха [4], Н. Омара [5] представлені дослідження щодо структури міжнародних міжурядових організацій та міжнародних неурядових організацій, які складають інституційну основу глобальної міжнародної системи боротьби з відмиванням злочинних доходів; напрямів удосконалення положень загальнодержавної антикорупційної стратегії, а саме в частині гармонізації антикорупційних та антилегалізаційних заходів у системі запобігання та протидії корупції; особливості правового механізму державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

У працях Н. Внукової [6], В. Рисіна [7], Є. Савони [8], І. Юсаріної [10], Є. Мордань [11] розглядаються питання щодо ключових змін стандартів FATF, аналіз застосування країнами ризик-орієнтованого підходу у забезпеченні протидії відмиванню коштів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (ВК/ФТРЗ), систематизація положень управління ризиками ВК/ФТРЗ у зарубіжній та національній практиці.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри наявність різних підходів та методик оцінки й управління ризиками в системі фінансового моніторингу, слід зазначити, що вони переважно стосуються ризиків відмивання коштів з використанням банківських установ. Питання застосування ризик-орієнтованого підходу для протидії фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення, а також оцінювання ефективності ризик-орієнтованого підходу та запровадження його положень у вітчизняну практику залишаються поки що практично не дослідженими.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в узагальненні ключових положень та практик міжнародних стандартів, аналізі застосування країнами ризик-орієнтованого підходу у забезпеченні протидії ВК/ФТ, систематизації положень управління ризиками ВК/ФТРЗ у зарубіжній практиці та їх введені у вітчизняну банківську практику.

Основний матеріал. У міжнародному науковому суспільстві центральний фокус у полеміці щодо боротьби з відмиванням грошей в банківському секторі за останні десятиріччя зосереджено на концепції ризику. Усім учасникам, які беруть участь у запобіганні відмиванню грошей – державі, правоохоронним органам, банківським та фінансовим установам, фахівцям – було запропоновано перейти від парадигми, яка заснована на правилах, до підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, та, відповідно, розподілити свої зусилля та ресурси по ПБК/ФТ там, де ризик відмивання грошей є вищим.

Система щодо запобігання відмиванню грошей отриманих злочинним шляхом та боротьби з фінансуванням тероризму є найбільш ефективною, коли вона націлена на ресурси там, де вони матимуть найбільший ефект. Досягнути такого результату можливо лише за умови якісного повноцінного аналізу та розуміння ризиків відмивання грошей/фінансування тероризму, як на державному рівні, так й на рівні конкретного банку.

Такий підхід відповідає рекомендаціям Групи щодо розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). ФАТФ рекомендує країнам виявляти, оцінювати та розуміти ризики ВК/ФТ у межах своєї юрисдикції, а потім вживати заходів та застосовувати ресурси для зниження таких ризиків на основі підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків.

Ключовим орієнтиром підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, у питанні запобігання

відмиванню грошей є перша з 40 рекомендацій, випущених Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Наведена рекомендація ФАТФ передбачає, що заходи щодо боротьби з відмиванням грошей мають бути «сумірними з виявленими ризиками»: за умови високого рівня ризику відмивання грошей слід застосовувати посилені заходи, у свою чергу більш низький рівень ризику допускає певне спрощення процедур та заходів. Отже, ресурси ПВК/ФТ (наприклад, процеси, люди, моніторинг) мають бути зосередженні та введенні відповідно до рівня передбачуваного ризику.

Загалом, розуміння ризику як явища, яке було завжди присутнє у всіх сферах діяльності суспільства, допомагає визначити й мінімізувати небажані результати, уникнути значних втрат. Вважається, що ризик являє собою невизначеність, яка виникає щодо реалізації певних подій у майбутньому. На думку Л. Примостки, ризик є імовірністю того, що очікувана подія не відбудеться або відбудеться з певним відхиленням, що зрештою призведе до небажаних наслідків [11, с. 6]. Так, перебуваючи в умовах невизначеності, прийняття певних рішень завжди наражає людину на ризики, в тому числі й у ринковій економіці. Відповідно, управлінські рішення завжди приймаються в умовах ризику, а саме через ряд зовнішніх та внутрішніх факторів. Якщо на першу групу чинників фактично неможливо вплинути, то внутрішні фактори є результатом діяльності самих суб'єктів.

Серед чисельних визначень поняття «ризик» найбільш близьким до фінансової та економічної діяльності, на нашу думку, є наступне: «ризик – імовірність (загроза) втрати частини своїх ресурсів, недоотримання прибутків або поява додаткових витрат у результаті здійснення певної фінансової діяльності» [12, с. 68]. До основних ознак ризику, які є найбільш значущими слід віднести: ризик стосується чітко визначеного об'єкта; точне прогнозування виникнення ризику є неможливим; ризик вирізняється ймовірнісною природою реалізації; будь-який вид економічної діяльності підпадає під вплив ризиків.

Щодо саме банківського ризику, то він виникає лише під час здійснення банківської діяльності. З виникненням ринкових взаємовідносин, банківська діяльність стала неподільною з ризиками. Вони, через специфіку банківського продукту, завжди є обов'язковим та неодмінним явищем.

Державний регулятор надає таке визначення банківського ризику – це потенційна можливість недоотримання доходів або зменшення ринкової вартості капіталу банку внаслідок несприятливого впливу зовнішніх або внутрішніх факторів [13]. Починаючи з 2018 року, до списку суттєвих видів ризиків, які банк має комплексно оцінити, належать: кредитний ризик; ризики ліквідності; процентний ризик; ринковий ризик; операційний ризик; комплаєнс-ризик; інші суттєві видів ризиків, на які банк наражається під час своєї діяльності [13].

Варто відзначити, що відповідно до Положення НБУ «Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах» [13], безпосередньо управління комплаєнс-ризиком, які визначено у переліку суттєвих ризиків, обов'язково має включати процедури та процеси забезпечення відповідності діяльності банку вимогам законодавства, уключаючи законодавство у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Такої ж точки зору притримується Внукова Н., яка пов'язує систему фінансового моніторингу в банку з комплаєнс, який формує основу контролю будь-якої фінансової установи, що функціонує за тими чи іншими правилами і є обов'язковою складовою системи управління, зокрема, щодо попередження ризиків фінансового моніторингу. Сутність комплаєнс-контролю втілюється в його основних функціях: аналітичній, інформаційній, попереджувальній, забезпечення та ін. Він є новим механізмом фінансового контролю за фінансовими послугами, що є предметом контролю системи фінансового моніторингу [7, с. 65].

Такий вид ризиків, як ризики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом мають зв'язок з іншими типовими банківськими ризиками, проте несуть в собі більш опосередкований характер, і тому, впливають на їх реалізацію. Причинно-наслідкові зв'язки ризики легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом з іншими ризиками подано на рисунку 1.

Концепція ризик-орієнтованого підходу, що стала певним нововведенням у роботі з питань ПВК/ФТ, знайшла великий відгук серед регулюючих органів та політиків більшості країн світу. З часу свого введення в дію ФАТФ наприкінці 1990-х років ризик-орієнтований підхід став джерелом для формування законодавства про ПВК у країнах світу, в т.ч. США та

ЄС. Ризик-орієнтований підхід за останні роки виходить за межі географічного охоплення та застосовується не тільки державами, а й приватними компаніями, які підпадають під дію законодавства про ПВК: банки, страхові компанії, нотаріуси, казино, агенти з нерухомості, великі дилери та інші.

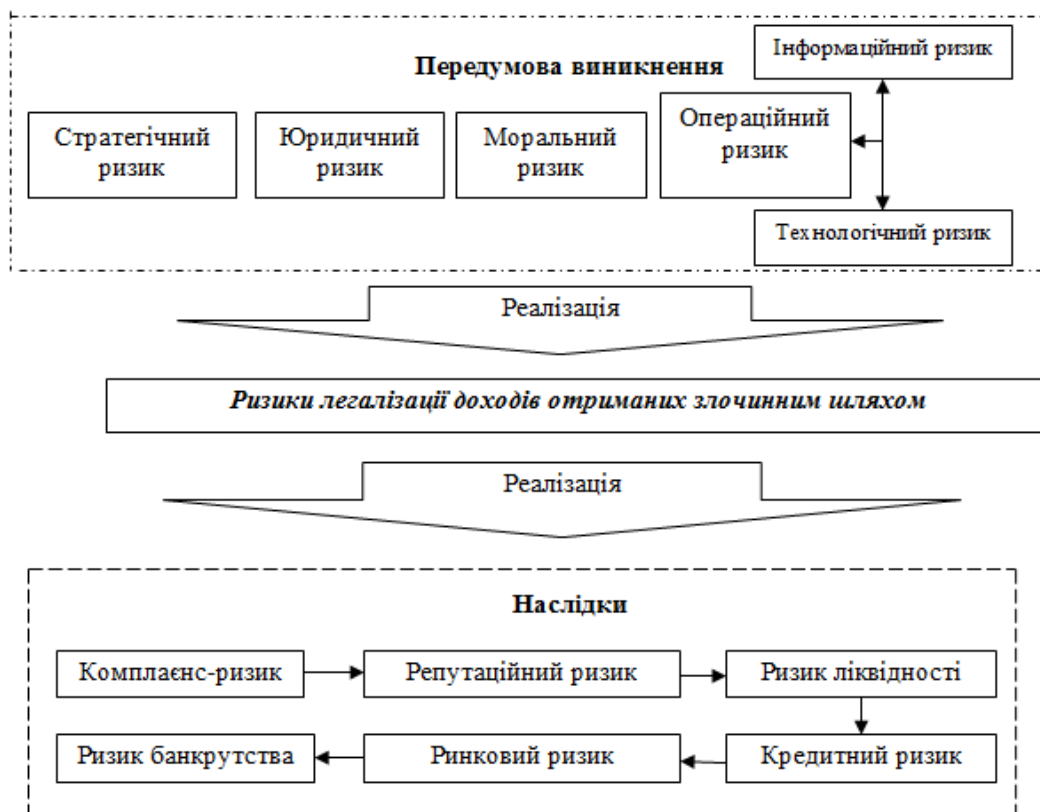

Рис. 1 Взаємозв'язок ризиків легалізації доходів отриманих злочинним шляхом і типових банківських ризиків

Джерело: систематизовано авторами за матеріалами [10; 11]

Усі ці учасники повинні провести оцінку того, як ризики відмивання грошей розподіляються по областях, секторах, продуктах та клієнтах. ФАТФ та 4-а Директива ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей вимагають, щоб країни краще розуміли, де знаходяться ризики. За останні 5 років ця рекомендація викликала поширення так званих національних оцінок ризиків (НОР) ПВК, наприклад, в з 2014 р. в Італії, 2015 року у США, Японії, Швейцарії, Сполученому Королівстві та Німеччина (2016 р.). На рівні ЄС проводилася навіть наднаціональна оцінка ризиків (European Commission 2015), яка регулярно оновлюється та допрацьовується [14]. Як результат, формується набір з різноманітних вправ, загальних, важких для порівняння та не завжди актуальних для дослідників та не систематизованих для практиків.

Банківські установи в тому числі, щоб відповідати нормативним вимогам щодо ПВК, розробляють методології для оцінки ризику відмивання грошей своїх клієнтів у межах процесу належної перевірки клієнтів (НПК). Ці методи часто ґрунтуються на автоматизованих системах, заснованих на алгоритмах і останніх наукових досягненнях, таких як штучний інтелект. Банки, зокрема, вкладають мільйони євро у моделі та ІТ-інструменти, що досі залишаються важко реалізованими у практику, не інтерпретованими та підтвердженими [8].

В свою чергу, Світовий банк розробив пакет рекомендацій, який допоможе країнам проводити оцінку ризиків ВК/ФТ. Цей пакет рекомендацій складається з інструменту оцінки ризиків та систематичного і організованого процесу з участю зацікавлених сторін державного та приватного секторів. Розробка інструменту та пакету рекомендацій почалася в 2007 році і включає досвід Світового банку з надання допомоги більш ніж 40 країнам у проведенні національних оцінок ризиків.

Центральне місце у консультативному пакеті оцінки ризиків займає методологічний інструмент, розроблений Світовим банком. Це модель розроблена на основі Excel,

яка дозволяє країнам визначати основні фактори ризиків ВК/ФТ. Модель забезпечує методологічний процес, заснований на розумінні причинно-наслідкових зв'язків між факторами ризику відмивання грошей та змінними, що належать до нормативного, інституційного та економічного середовища.

Представлений інструмент складається з декількох взаємозалежних модулів. Вони базуються на «вхідних змінних», які представляють фактори, пов'язані з загрозами та вразливістю відмивання грошей/фінансування тероризму. «Загрози» відносяться до масштабу та характеристик доходів від злочинної діяльності або фінансування тероризму в країні. Під «вразливістю» слід розуміти слабкі місця чи прогалини у системі захисту від відмивання грошей і фінансування тероризму. Загрози чи вразливості можуть існувати як на національному та й галузевому рівні.

Розглянемо відповідно до представленої схеми (рис. 2) як відбувається застосування моделі незалежно від предмету дослідження.

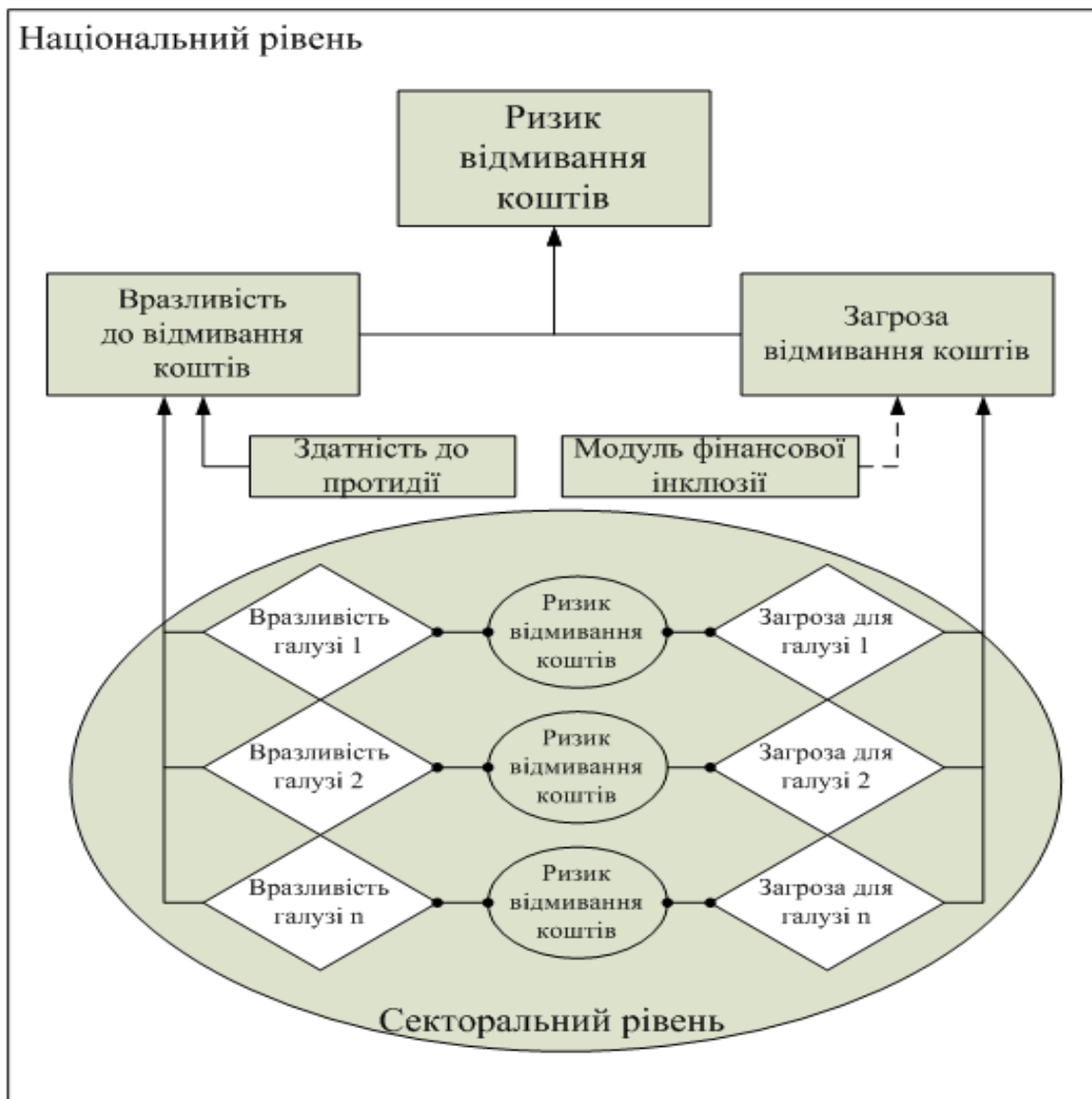

Рис 2. Інструмент оцінки ризику легалізації доходів отриманих злочинним шляхом від Світового банку

Джерело: складено авторами за матеріалами [15]

Для кожної теми або сектора формується багатопрофільна робоча група, яка надає рейтинги вхідним змінним та підтверджує ці рейтинги кількісними та якісними даними. Кожна вхідна змінна має питому вагу та вплив на рівень вразливості сектора, області або продукту, що оцінюється. Інструмент генерує загальний рейтинг на основі вхідних даних від

модулів. Крім того, він забезпечує систематичний підхід до аналізу загроз та вразливостей ВК/ФТ на макроекономічному рівні – у цілому в країні.

Також Світовий банк окремо виділяє модуль фінансової доступності (інклюдії). При цьому використовуються результати національної оцінки ризиків для визначення областей для відповідного спрощення контролю ПВК/ФТ у фінансових продуктах, щоб полегшити доступ малозабезпечених верств населення до фінансових послуг.

Представлений інструмент є яскравим прикладом практичної реалізації світових тенденцій у питанні протидії легалізації доходів отриманих злочинним шляхом, у тому числі в банківському секторі. За необхідності та можливості використання окресленого ресурсу вітчизняні банки зможуть успішно імплементувати у свою роботу висококваліфіковану діагностику та, як результат, інструмент для прийняття рішень, інформування про розробку ефективної політики та пріоритетів потенційних дій.

Одним із секторів, що відповідно до світової практики визнані найбільш ризикованими [16], є операції з віртуальною валютою, які вважаються ризикованими через швидкі перекази грошей у різні країни та гарантовану анонімність переказів. Оператори, що надають ці послуги, часто застосовують різні засоби для уникнення боротьби з відмиванням грошей – це спроба використати гроші, отримані злочинним шляхом або анонімно купити різні товари. У міжнародному фінансовому просторі існують випадки, коли злочинці, використовуючи отримані незаконним шляхом гроші, самі створюють віртуальні біржі. Слід звернути увагу на те, що злочинці намагаються вивести віртуальну валюту готівкою або зробити платежі з використанням платіжних карток у криптовалюті.

Однією з найбільших загроз приведенного сектора є високий рівень анонімності, що виникає при використанні ненадійних технологій виявлення ідентифікації або їх невикористання взагалі, а також швидке переказування грошей – це особливо вигідно для злочинців. Оператори обміну віртуальної валюти часто відкриваються у зарубіжних країнах, тому відстежити їх клієнтів складно, а сектор стає вразливим та привабливим для відмивання грошей.

Коваленко В.В. у своєму дослідженні, визначила можливість легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму з використанням електронних грошей. Виокремила їх особливості, а саме: доступність – простота у відкритті електронного рахунку та використання його незалежно від місця перебування; мобільність – місце перебування власника електронного рахунку не має значення; для доступу до електронного гаманця достатнім є наявність комп'ютеру та підключення до Інтернет; простота – не вимагається спеціальних знань, вмінь та навиків; оперативність – оплата відбувається майже миттєво [17, с. 91].

Торгівля готівкою вважається одним із найпростіших способів приховування грошей, отриманих злочинним шляхом, що не потребує спеціальних знань, а операції проводяться досить швидко. Найчастіше навіть у провідних країнах світу виникають сценарії: щоразу, коли купується цінне рухоме майно чи транспортні засоби, створюються підприємства, у яких переважають готівкові кошти. Аналогічним чином діють терористичні групи – їх мета – легалізувати гроші та реалізувати дорогі товари, а отримані гроші використовуються для фінансування своєї діяльності.

Послуги юристів також належать до галузей бізнесу з найбільшим ризиком, оскільки юристи можуть застосовувати різнопланові сценарії відмивання грошей та фінансування тероризму. Знання національного та міжнародного законодавства, податкового середовища, а також використання вищезгаданих знань у співпраці зі злочинцями, створення схем відмивання грошей, створення компаній для цієї мети або ланцюжків володіння в різних країнах, приховування бенефіціарів, є найбільшою загрозою для банківської системи загалом.

Згідно світової усталеної практики, ефективне запобігання та протидія використанню послуг банківських установ для легалізації кримінальних доходів/фінансуванню тероризму базується на безпосередній участі кожного працівника банку (у межах його компетенції) у цьому процесі та чіткому розподілі обов'язків між підрозділами банку, із застосуванням моделі трьох ліній захисту:

Зв'язок між функціями внутрішнього аудиту, комплаєнсу та управління ризиками набув більшого контролю з боку регуляторів після фінансової кризи 2008 року. Наглядові органи в усьому світі зосередили свою увагу на ролі внутрішнього аудиту та на тому, як він доповнює загальну систему управління ризиками, та як він оцінює управління бізнес-лінією, управління ризиками, комплаєнсу та інші функції контролю. Регулятори очікують, що банк

повинен мати ефективний механізм управління ризиками, функцію комплаєнсу та функцію внутрішнього аудиту. Кожна з цих функцій контролю разом з оперативним управлінням банку становить єдину лінію захисту від ризиків, з якими стикається суб'єкт, і визначається окресленими на рисунку 3 трьома лініями захисту.

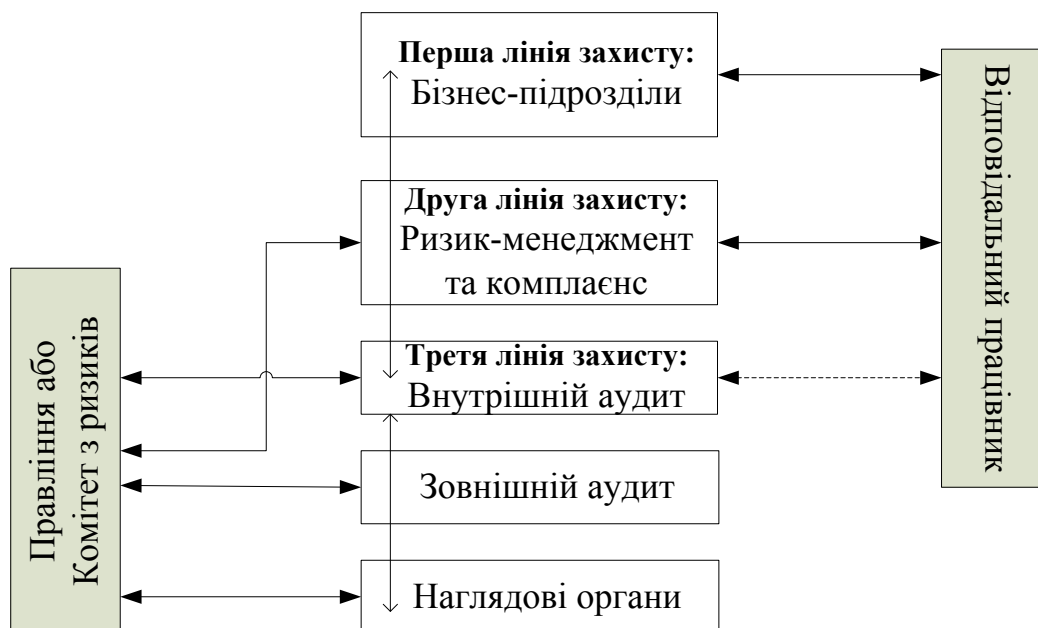

Рис 3 Три лінії захисту та їх взаємодія

Джерело: складено авторами за матеріалами [1]

Варто також зазначити й те, щодо суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ), до яких входять й банківські установи, можуть бути застосовані штрафи за незабезпечення належної організації та проведення первинного фінансового моніторингу, відсутність належної системи управління ризиками, повторне невиконання вимог СДФМ про усунення виявлених порушень та/або про вжиття заходів для усунення причин, що сприяли їх вчиненню. Відповідно до чинного законодавства України [18], штрафи, які можуть бути застосовані до банків, зазначені у розмірі до 10 відсотків загального річного обороту, проте не мають перевищувати 7 950 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Введення заходів впливу сприяло внесенню змін у Закон України «Про банки і банківську діяльність» [19] щодо укладення письмової угоди з банком, за якою банк зобов'язується сплатити визначене грошове зобов'язання та вжити заходів для усунення та/або недопущення в подальшій діяльності порушень, поліпшення фінансового стану банку, підвищення ефективності функціонування системи управління ризиками тощо. За умов невиконання або неналежного виконання банківською установою умов підписаної письмової угоди НБУ може застосувати інші заходи впливу.

Висновки. Таким чином, можна підвести підсумок, якщо суб'єкти первинного фінансового моніторингу не управляють ризиками належним чином, шкода може бути нанесена як окремим банківським установам, так банківській системі в цілому.

У багатьох банках діють внутрішні правила, які необхідні для дотримання різних вимог нормативно-правових актів щодо відмивання грошей. Тим не менш, банкам в усьому світі необхідно подвоїти свої зусилля в цьому напрямку, задля того, щоб внутрішні процедури, інструкції, системи моніторингу та інше, були чітко пристосовані до їх діяльності та мали очікуваний ефект.

Зусилля із запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму – це процес, який постійно триває, усі аспекти якого взаємопов'язані. Серед ключових акцентів щодо покращення для вітчизняних банків у цьому питанні можна виокремити наступні напрями:

- оцінка ризику має бути адаптована до діяльності конкретної банківської установи;
- забезпечення проведення індивідуальної оцінки ризику для всіх клієнтів (низький,

середній, високий);

- адаптація заходів НПК та систему моніторингу на основі зібраної інформації та виявлених ризиків (як банку, так і клієнта);
- система моніторингу має бути адаптована до бізнесу клієнтів та ризиків банку, що сприяє точнішій звітності до підрозділу фінансової розвідки.

Подальші наукові доробки повинні бути зосереджені на розробці якісно-скорингової методики оцінювання ризиків відмивання коштів, матриці ризиків, на які наражаються банки.

Крім того, у подальшому слід удосконалити наявні підходи щодо систематизації ризиків легалізації відмивання доходів отриманих злочинним шляхом. Класифікація ризиків є важливим інструментом, який дозволяє банкам орієнтувати свої наглядові заходи на ті сфери, в яких ризики вважаються вищими.

Список літератури

1. IFC. Anti-Money-Laundering and Countering Financing of Terrorism Risk Management in Emerging Market Banks : Good Practice Note., 2019. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32409?show=full>. (дата звернення 20.12.2021).
2. Бисага К.В. Міжнародні система протидії легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму: інституційний аспект. *East European Scientific Journal*. 2021. №2(66). С. 43-56.
3. Тильчик О.В., Шпак Н.А. Формування національних антикорупційних та антилегалізаційних стандартів: довід Великої Британії для України. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3-4 (12-13). С. 81-97.
4. Бех О. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Підприємство, господарство і право. 2021. № 2. С. 213-218. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.38>.
5. Hamin Z., Othman R., Omar N. , Selamat H.S. Conceptualizing terrorist financing in the age of uncertainty. *Journal of Money Laundering Control*. 2016. Vol. 19. Issue 4. P. 397–406.
6. Внукова Н.М. Управління ризиками фінансових установ у сфері фінансового моніторингу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка»*. 2018. № 8(36). С.54-69. DOI: 10.25264/2311-5149-2018-8(36)-64-68.
7. Рисін В.В., Корначук О.Ю. Ризики залучення банків до схем відмивання грошей. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.2.
8. Savona, E.U., Riccardi, M. Assessing the risk of money laundering: research challenges and implications for practitioners. *Eur J Crim Policy Res*. 2019. 25. 1–4.
9. Yusarina Isa, Mohd-Sanusi Zuraidah, Mohd Haniff, Barnes Paul. Money Laundering Risk: From the Bankers' and Regulators' Perspectives. *Procedia Economics and Finance*. 2015. № 28. 7-13.
10. Мордань Є. Ю., Бондаренко Є. К., Кальченко Я. І., Давиденко Ю. С. Банківські ризики легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: сутність, види та система управління. *Економіка та держава*. 2021. № 1. 115–123. DOI: 10.32702/23066806.2021.1.115.
11. Управління банківськими ризиками: навчальний посібник. За ред. Л. О. Примостки. К.: КНЕУ, 2007. 600 с.
12. Грабовый П. Г., Петрова С. Н., Полтавцев С. И. Риски в современном бизнесе. М.: Аланс, 1994. 200 с.
13. Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 11.06.2018 р. № 64. (редакція від 07.06.2019 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>. (дата звернення 20.12.2021).
14. European Commission. Methodology for assessing money laundering and terrorist financing risks affecting the internal market and related to cross-border activities. 2015. URL: <https://fatfplatform.org/assets/04112015-Methodology-SNRA-Clean-v1.1.pdf> (дата звернення 20.12.2021).
15. The World Bank Risk Assessment Methodology. URL: https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf (дата звернення 20.12.2021).
16. Financial Action Task Force. Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks. 2014. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf> (дата звернення 20.12.2021).
17. Коваленко В. В. Ризики відмивання грошей через банківську систему в умовах

розвитку цифрової економіки. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 3-2 (52). С. 83-93.

18. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. No 25. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 20.12.2021).

19. Про банки і банківську діяльність: Закон України, прийнятий Верховною Радою України 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 20.12.2021).

References

1. IFC. Anti-Money-Laundering and Countering Financing of Terrorism Risk Management in Emerging Market Banks: Good Practice Note, 2019. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32409?show=full>.
2. Bisaga, K.V. (2021). International system for combating money laundering and terrorist financing: institutional aspect. *East European Scientific Journal*, 2 (66), 43-56. [in Ukrainian].
3. Tilchik, O.V., Shpak, N.A. (2018). Formation of national anti-corruption and anti-legalization standards: the UK's proof for Ukraine. *International Legal. Mizhnarodnyy yurydychnyy visnyk: aktual'ni problemy suchasnosti (teoriya ta praktyka)*, 3-4, 81-97. [in Ukrainian].
4. Beh, O. (2021). Counteracting the legalization of proceeds from crime. *Pidpryyemnytstvo, gospodarstvo i parvo*, 2, 213-218. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.2.38>. [in Ukrainian].
5. Hamin, Z., Othman, R., Omar, N., & Selamat, H.S. (2016). Conceptualizing terrorist financing in the age of uncertainty. *Journal of Money Laundering Control*, 19, 4, 397–406.
6. Vnukova NM Risk management of financial institutions in the field of financial monitoring. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya», seriya «Ekonomika»*. 2018. № 8(36). S.54-69. DOI: 10.25264/2311-5149-2018-8(36)-64-68.
7. Rysin, V.V., Kornachuk, O. Yu. (2020). Risks of involving banks in money laundering schemes. *Efektivna ekonomika*, 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.2.
8. Savona, E.U., Riccardi, M. (2019). Assessing the risk of money laundering: research challenges and implications for practitioners. *Eur J Crim Policy Res*, 25, 1–4.
9. Yusarina Isa, Mohd-Sanusi Zuraidah, Mohd Haniff, Barnes Paul (2015). Money Laundering Risk: From the Bankers' and Regulators' Perspectives. *Procedia Economics and Finance*, 28, 7-13.
10. Mordan, E. Yu., Bondarenko, E.K., Kalchenko Ya. I., & Davydenko, Yu. S. (2021). Banking risks of money laundering: essence, types and management system. *Ekonomika ta derzhava*, 1, 115–123. DOI: 10.32702/23066806.2021.1.115. [in Ukrainian].
11. *Upravlinnya bankivs'kymy ryzykamy: navchal'nyy posibnyk*. (2007). Za red. L. O. Prymostky. K.: KNEU, [in Ukrainian].
12. Grabovyy, P. G., Petrova, S. N., & Poltavtsev, S. I. (1994). *Riski v sovremennom biznese*. M.: Alans. [in Russian].
13. *Natsional'nyy bank Ukrayiny* (2018). Regulations on the organization of the risk management system in banks of Ukraine and banking groups. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18>. [in Ukrainian].
14. European Commission. (2015). Methodology for assessing money laundering and terrorist financing risks affecting the internal market and related to cross-border activities.
15. The World Bank Risk Assessment Methodology. (2016). URL: https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Risk_Assessment_World_Bank.pdf
16. Financial Action Task Force. (2014). *Virtual Currencies Key Definitions and Potential AML/CFT Risks*. URL: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Virtual-currency-key-definitions-and-potential-aml-cft-risks.pdf>
17. Kovalenko, V.V. (2019). Risks of money laundering through the banking system in the digital economy. *Biznes-navihator*, 3-2 (52), 83-93. [in Ukrainian].
18. Verkhovna Rada Ukrainy. (2020). Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi massovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy vid 06.12.2019 № 361-IX Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 25. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831> [in Ukrainian].
19. Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). On Banks and Banking: Law of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>. [in Ukrainian].